

16. Соціальний захист населення України [Електронний ресурс]: Статистичний збірник / Державний комітет статистики України. – К., 2012. – 119 с. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
17. Сталій розвиток промислового регіону: соціальні аспекти : монографія / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін. ; НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2012. – 534 с.
18. Статистичний щорічник України за 2011 рік / Держкомстат України ; за ред. О. Г. Осауленка. – К. : Август Трейд, 2012. – 558 с.
19. Сулова Ю. Ю. Качество жизни населения как комплексный показатель оценки рыночной инфраструктуры города // Проблемы современной экономики. – 2008. – № 4(28). – Режим доступу : <http://www.m-economy.ru/issue.php?num=28>.
20. Терон І. В. Методична схема регіонального аналізу розвитку соціального капіталу / І. В. Терон // Стратегія розвитку України. Науковий журнал, соціологія, право. – 2011. – № 2. – С. 357-363. (Серія: Економіка).
21. Ткачев А. Н. Качество жизни населения как интегральной критерий оценки эффективности деятельности региональной администрации / А. Н. Ткачев, Е. В. Луценко // Научный журнал КубГАУ. – 2004. – № 2(4). – С. 125-138.
22. Трофимов А. М. Оценка качества жизни населения как форма изучения социально-географического пространства / А. М. Трофимов, И. Г. Мальганова // Географический вестник. – Пермь, 2005. – № 1-2. – С. 36-43.
23. Фукуяма, Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию [Текст] : пер. с англ. / Ф. Фукуяма. – М. : АСТ : Ермак, 2004. – 730 с.
24. Штырбул С. А. Социальный капитал и социальный потенциал: субъекты и функции : автореф. дис. канд. екон. наук / С. А. Штырбул: МГУ. – М., 2010. – 27 с.

Берсуцька О.А., Дзензерський Д.В.

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ І МЕХАНІЗМІВ ІНВЕСТУВАННЯ РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто і проаналізовано джерела та механізми залучення інвестицій вітчизняними підприємствами з метою розвитку їх ринкового потенціалу, викладено практичну доцільність їх використання в залежності від вибору оптимальних варіантів формування структури інвестиційних ресурсів і оцінки можливої їх результативності, а також ризиків, що їх супроводжують.

Інтеграція вітчизняних промислових підприємств в світову організацію торгівлі неможлива без подальшої їх трансформації відповідно до ринкових вимог, подолання економічного відставання від високо розвинених країн, здійснення інвестицій в їх інноваційний розвиток, в першу чергу, у науково - виробничу сферу з метою підвищення їх конкурентоспроможності. Аналіз процесів, що відбуваються в економіці України, показує, що існуючі розбіжності в економічних відносинах з ведучими країнами світу продовжують заглиблюватися і загрожують стати системними. Відрив національної економіки від передових економічно розвинених країн поглиблюється, що може привести до несумісності використання підприємствами сучасних технологій і інновацій, низькій сприйнятливості вітчизняної економіки до інвестицій у сферах виробництва та сервісного обслуговування.

© Берсуцька Олена Анатоліївна – кандидат економічних наук;
Дзензерський Денис Вікторович – аспірант.
Донецький університет економіки та права, м. Донецьк.

Одним з провідних напрямів подолання кризи в економіці України є стимулювання інвестиційної активності, подальше вдосконалення механізмів залучення інвестицій на усіх рівнях з метою підйому національної економіки, всебічного використання вітчизняними підприємствами ринкових підходів для їх пошуку і залучення. Держава, регіони і підприємства повинні приділяти головну увагу і направляти спільні зусилля на створення системи механізмів інвестування, орієнтованої на розвиток економічного потенціалу вітчизняних підприємств, конкурентоздатного виробництва і збуту, стимулювати інноваційний розвиток базових та пріоритетних галузей економіки. Існуючі механізми інвестування покликані сприяти залученню необхідних обсягів ресурсів для реалізації потенційних ринкових можливостей підприємств та забезпечення інноваційного розвитку конкретних підприємств з метою заволодіння міцними ринковими позиціями [6].

Актуальність вибраної теми даної статті обумовлена сучасним станом виробничо-господарської діяльності промислових підприємств, що характеризується істотними змінами умов їх функціонування, які пов'язані з сучасним розвитком ринкових відносин в країні, різноманітністю форм власності, конкуренцією, збільшенням рівня ризику. Такий стан вимагає від менеджменту відповідної організації системи управління інвестиційною діяльністю підприємства та методів реалізації його основних функцій.

Проблемам теорії, методології та практики проведення системного аналізу джерел і механізмів інвестування розвитку потенціалу промислових підприємств приділено в наукових працях як вітчизняних так і зарубіжних вчених-економістів: Р.Д. Акоффа, О.І. Амоші, І. Ансоффа, А.Я. Берсуцького, І.П. Булеєва, А. Зелля, М.М. Лепи, О.О. Пересади, М.Д. Прокопенка, В.М. Хобта, М.Г. Чумаченка та інших.

Інвестиційний клімат в країні, ефективне функціонування механізмів інвестування розвитку промислових підприємств окреслені змістом інвестиційної політики в Україні та залежать від системи державного регулювання всіх рівнів (податкове регулювання, заохочення інвестиційної активності, захист інвестицій і ін.) на котру конкретне підприємство вплинути не має можливості. Проте, які механізми використовувати і в якому їх поєднанні при інвестуванні конкретних варіантів програм та проектів розвитку господарюючих суб'єктів в ринкових умовах сьогодення – це завдання, яке можливо і потрібно вирішувати кожному підприємству самостійно.

Для вирішення економічних проблем і ефективного ведення бізнесу підприємствам необхідні великі кошти, яких на сьогоднішній день Україна не має, а тим більше – забезпечити їх фінансування за рахунок бюджету. Тому, постає дуже гостро проблема системного аналізу можливих джерел та використання механізмів інвестування розвитку потенціалу промислових підприємств з метою залучення фінансових ресурсів в економіку країни на комерційній основі і їх ефективного використання.

У статті коротко надано теоретичне узагальнення і практичне вирішення наукової задачі використання існуючих методів проведення системного аналізу джерел і механізмів інвестування будівництва та розвитку потенціалу промислових підприємств по виробництву вітчизняних акумуляторних батарей на прикладі Міжнародної науково-промислової корпорації «ВЕСТА» (м. Дніпропетровськ, Україна).

Об'єктом дослідження є методи проведення системного аналізу джерел та механізми забезпечення інвестування розвитку потенціалу промислових підприємств.

Предмет дослідження – механізм інвестування розвитку потенціалу промислових підприємств.

Мета даної статті – викласти теоретичні напрями сьогодення з цього питання та надати окремі пропозиції щодо практики інвестування розвитку потенціалу промислових підприємств на основі проведення системного аналізу та існуючих механізмів залучення інвестицій на прикладі Міжнародної науково-промислової корпорації «ВЕСТА» котра спеціалізується на виробництві акумуляторних батарей.

З точки зору конкретних підприємств, механізми інвестування покликані забезпечити залучення інвестиційних ресурсів для реалізації існуючих (потенційних) ринкових можливостей інноваційного розвитку з метою завоювання міцних позицій на ринку, здобуття прибутку, стійкого розвитку в рамках вибраної місії і мотивації діяльності.

Ефективне функціонування механізмів інвестування покликана забезпечити система державного регулювання (податкове регулювання, захист інвестицій, заохочення інвестиційної активності, регулювання участі інвесторів в приватизації і ін.) від якої багато в чому залежить інвестиційний клімат в країні.

Механізми інвестування, як і система державного регулювання, існують незалежно від конкретного підприємства, яке вплинути на них не може. Проте, які механізми використовувати і в якому їх поєднанні при інвестуванні конкретних варіантів інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів, наприклад, при багатоканальному (змішаному) інвестуванні – це завдання, яке можна і потрібно вирішувати кожним господарюючим суб'єктом.

На основі проведеного системного аналізу джерел на рис. 1 в загальному вигляді приведена існуюча система механізмів інвестування вітчизняних промислових підприємств, що включає в себе наступні складові груп механізмів інвестування: механізми мобілізації власних засобів; механізми мобілізації позикових засобів; механізми мобілізації залучених засобів.

Враховуючи досліджене, розглянемо, в якій мірі діючі механізми інвестування сприяють залученню необхідних обсягів ресурсів для реалізації існуючих або потенційних ринкових можливостей інноваційного розвитку підприємств [5,6].

1. Механізми мобілізації власних засобів підприємствами

Наявність власних засобів для фінансування інвестицій в значній мірі визначає інвестиційну активність господарюючих суб'єктів, оскільки відсутність власних засобів знижує їх привабливість для інших інвесторів.

Існують два основні джерела власних інвестиційних ресурсів:

- прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства (нерозподілений прибуток);
- амортизаційні відрахування.

Проте ці можливості існують лише в потенції, оскільки загальна нестабільність економіки держави, недосконалість кредитно-фінансової системи, мінлива податкова система, орієнтована, в основному, на фіскальні функції та інші фактори перешкоджають їх реалізації, змушуючи багатьох суб'єктів підприємницької діяльності переходити в сферу «тіньової економіки».

Як свідчить зарубіжний досвід, підприємницькі структури, природно за певних економічних умов і сприятливого інвестиційного клімату, інвестують значну частину прибутку у власний розвиток [1,2].

Так в країнах з розвиненою ринковою економікою рівень самофінансування інвестицій вважається високим при перевищенні питомої ваги власних джерел 60 %, а при рівні самофінансування нижче 50 % інвестування вважається ризиковим. Доля власних джерел інвестування в загальному об'ємі інвестицій складає: у Японії – 68,9 %, США – 63,5 %, Великобританії – 62,1 %, Німеччині – 55,3 %, Франції – 52,1 %.

Для активізації зазначеного джерела у вітчизняній економіці потрібно створити відповідну законодавчу базу. Аналізуючи зарубіжний досвід, слід зазначити, що стимулювання інвестиційних процесів на державному рівні методами податкової і кредитної політики дозволяє підвищити конкурентоспроможність економіки в цілому.

Проте державна політика в цій області не стимулює реінвестування засобів вітчизняних суб'єктів господарської діяльності, що призводить до масового вивозу капіталів вітчизняних підприємств за рубіж, в той час, коли вони могли б бути використані для самофінансування.

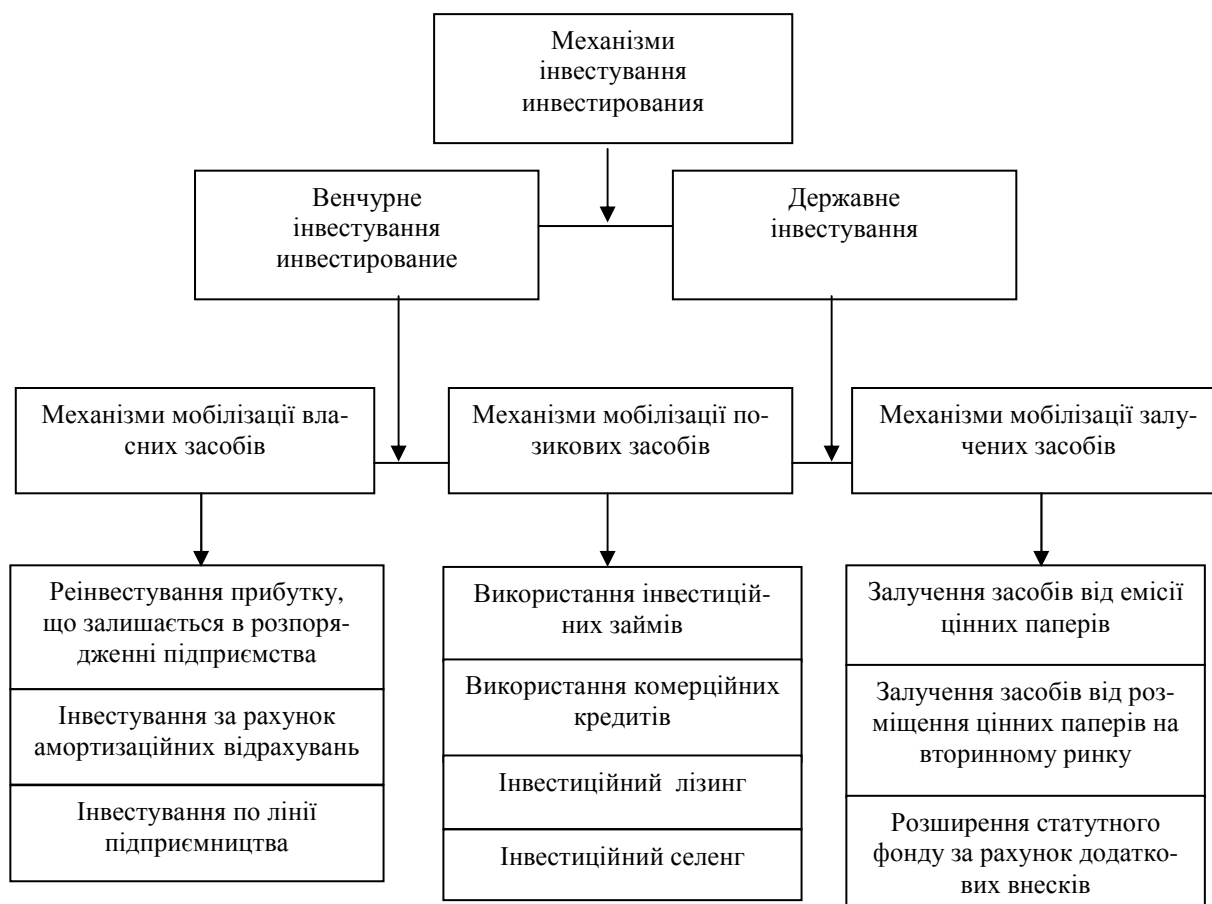

Рисунок 1 – Система механізмів інвестування розвитку промислових підприємств

І на рівні підприємств можна робити певні кроки в даному напрямі. Так, обсяги прямих інвестицій за кордоном 108 вітчизняних підприємств перевищують 137,8 млн. дол. США (в основному, в країни СНД і Прибалтики). Для інвестування розвитку виробничо-збутової діяльності підприємства можливо, наприклад, направляти засоби, отримані від реалізації фізично і морально застарілих виробничих фондів, здачі їх в оренду. Проте макроекономічне регулювання даного механізму все ж є вирішальним.

Другим джерелом власних інвестиційних ресурсів є амортизаційні відрахування підприємств. У економічно розвинених країнах вони є важливим джерелом фінансування інвестицій і складають близько 40 % загального об'єму поточних і капітальних витрат підприємств, здійснюваних з позабюджетних джерел (у Україні цей показник складає 10-15 %). Активізації цього джерела покликані служити положення нового Податкового кодексу України [7]. Серед основних, позитивних моментів слід зазначити можливість вживання спеціальної схеми прискореної амортизації, яка при будь-якій ставці дисконту дозволяє накопити великі суми коштів, чим лінійна амортизація, по нормах, що діють на цей час. На розширення об'ємів формованих амортизаційних фондів направлений і ряд Постанов Кабінету Міністрів і Указів Президента України. Проте, заходів, що приймаються, в області вдосконалення відповідної законодавчої бази недостатньо, хоча слід зазначити їх позитивну роль.

Західний досвід свідчить, що пільгова амортизаційна політика у поєднанні з політикою кредитної експансії дозволяє підтримувати високий рівень самофінансування інвестицій протягом тривалих періодів часу.

Виділяють і інші джерела власного інвестування: довгострокові фінансові вкладення минулих періодів, термін погашення яких закінчується в поточному році; страхові суми відшкодування збитків, викликаних втратою майна; іммобілізація в інвестиції час-

тини зайвих оборотних активів. Проте їх доля в загальних об'ємах власних джерел фінансування настільки незначна, що більшість фахівців дане джерело не бере до уваги.

2. Механізми мобілізації позикових засобів

Використання інвестиційних позик і кредитів.

Довгострокові позики і кредити в світовій практиці є основними серед позикових джерел фінансування інвестицій. В умовах України це джерело грає незначну роль.

Тенденції фінансування відображені на рис. 2 – динаміці капітальних вкладень в економіку України за 2002 – 2010 роки.

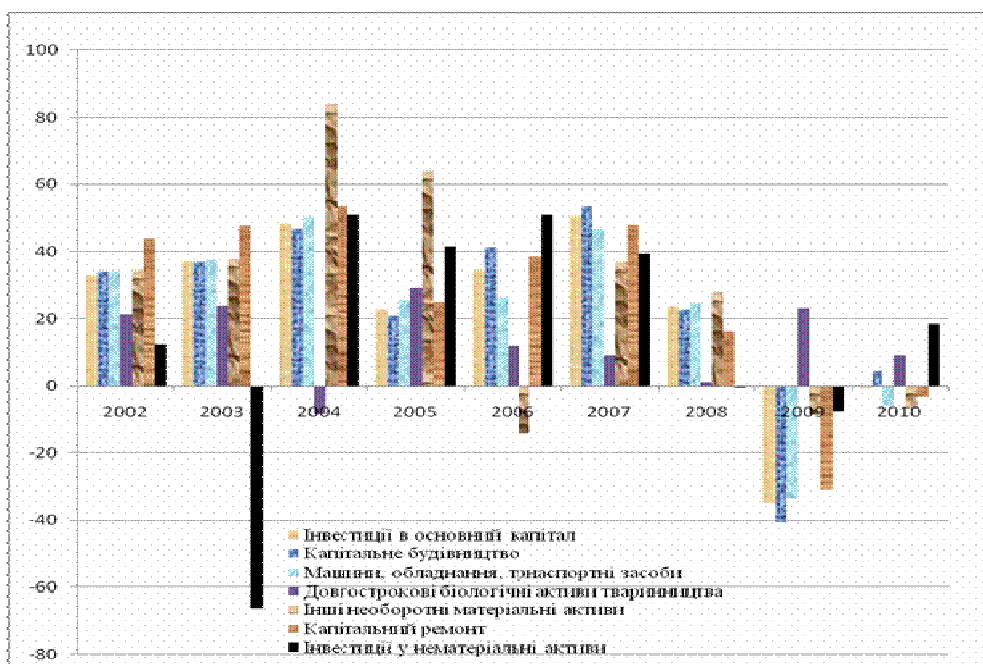

Рисунок 2 – Динаміка капітальних вкладень в економіку України

З діаграми, зображеної на рис.1 видно, що до 2007 р. включно динаміка капітальних інвестицій була відносно позитивною, переважали інвестиції в капітальне будівництво, а також придбання машин і обладнання. Гіршу динаміку мають інвестиції у довгострокові біологічні активи тваринництва, що негативно позначається на перспективах розвитку сільського господарства та продовольчій безпеці України. Найнестабільнішу динаміку мають інвестиції в нематеріальні активи, окрім того у 2003 р. відбулося різке зниження обсягів інвестицій у створення та придбання нематеріальних активів. Така ситуація негативно позначається на перспективах економічного розвитку, оскільки відсутність інвестицій в нематеріальні активи означає погіршення передумов для інноваційного розвитку економіки.

У 2008 р. під впливом кризових явищ відбулося різке скорочення обсягів всіх видів капітальних інвестицій, у 2009-2010 р. негативна динаміка збереглася, що свідчить про чутливість інвестиційної сфери до циклічних коливань економіки. Обумовлено це, передусім, тісною залежністю інвестиційної діяльності від доступності джерел фінансування.

Сучасна економічна ситуація в країні характеризується високою мірою нестабільності, що стримує використання кредитування як джерела фінансування інвестицій. Умови кредитування є у багатьох випадках неприйнятними унаслідок значного ризику.

Для подолання такого стану слід використовувати економічні механізми активізації інвестиційної діяльності, що широко застосовуються в зарубіжній практиці, наприклад: дотація держави кредиторам в разі, якщо кредитуються пріоритетні вітчизняні галузі; створення банків довгострокового кредитування, як це мало місце в Японії. Банки довгострокового кредитування, на відміну від звичайних комерційних банків, передбачають надання кредитів по фіксованій ставці відсотка на тривалий термін.

Можливо також використання чисто адміністративних методів, таких як встановлення обов'язкової частини довгострокових кредитів для комерційних банків.

Венчурне фінансування. У практиці зарубіжного бізнесу, починаючи з кінця 70-х – початку 80-х р.р., венчурний капітал відіграє все зростаючу роль. За допомогою венчурного капіталу фінансуються багато інвестиційних проектів як в країнах з розвинутою економікою, так і в країнах, що проводять економічні реформи.

За кордоном венчурне фінансування, в основному, використовують великі компанії, це надає їм можливість виводити на ринок нові продукти швидше за термін їх розробки власними силами та дозволяє оперативно і з меншими витратами перебудовувати систему виробництва і збуту, гнучко реагувати на зміну умов зовнішнього і внутрішнього середовища. В Україні венчурне фінансування інвестицій лише зароджується і потребує створення відповідної законодавчої бази. З часом даний механізм інвестування може виявитися вельми ефективним при наявності високого наукового і кадрового потенціалу і неможливості його реалізації внаслідок відсутності ресурсів.

Інвестування за рахунок емісії облігацій підприємства. Законодавство України обмежує розмір емісії облігацій 25 % суми статутного фонду підприємства. Це джерело мобілізації інвестиційних ресурсів доступне лише підприємствам із значними розмірами статутного фонду, високим іміджем і в умовах України практично не використовується.

Інвестиційний лізинг. Використовуючи його, лізингоодержувач може скористатися, наприклад, необхідним для нього устаткуванням без одноразової мобілізації для цього власних або позикових засобів. В разі взаємної зацікавленості договірних сторін лізингові виплати можуть здійснюватися з виручки від продажу виготовленої на даному устаткуванні продукції, при цьому виплата може провадитися як в грошовій формі, так і товарами або послугами.

Інвестиційний селенг. Є досить перспективним напрямом фінансування інвестицій і передбачає передачу за певну плату прав по користуванню і розпорядженню майном власника (устаткування, будівель і споруд, запаси сировини і матеріалів, коштовні папери, грошові кошти, продукти інтелектуальної і творчої праці).

Зарубіжна практика свідчить про високу ефективність даного механізму формування інвестиційних ресурсів, що в даний час набуває поширення і у вітчизняній практиці.

3. Механізми мобілізації залучених засобів

Залучення засобів від емісії цінних паперів. Даний механізм використовується акціонерними підприємствами для залучення інвестиційних ресурсів шляхом емісії акцій і реалізації їх серед інвесторів, - як вітчизняних, так і зарубіжних підприємств.

Проте для стимулювання участі іноземних інвесторів необхідно внести ряд доповнень до Закону України «Про режим іноземного інвестування», зокрема, визнання іноземною інвестицією придбання коштовних паперів.

Слід також зазначити, що багато акціонерних підприємств прагнуть лише залучити крупних інвесторів і не приділяють увагу дрібним інвесторам. Існуючі резерви тут величезні, так, на руках населення України є близько 10 млрд. дол. США. Як свідчить зарубіжна практика, значна частина населення в економічно розвинених країнах володіє акціями, так наприклад, в США 60 % сімей володіють акціями. Проте і дрібні інвестори самі не йдуть на придбання акцій, унаслідок того, що дивіденди по ним або не виплачуються зовсім, або вони мізерні, набагато менше ставки відсотка по депозитних вкладах.

Залучення засобів від розміщення коштовних паперів на вторинному ринку. Дане джерело інвестиційних ресурсів дозволяє нагромаджувати акціонерний капітал за рахунок зростання курсу акцій акціонерного підприємства, які розміщені на вторинному ринку. Даний механізм в Україні знаходиться у початковій стадії через відсутність фондового ринку, механізму участі іноземних інвесторів на вторинному ринку коштовних паперів.

Розширення статутного фонду за рахунок додаткових внесків. Дане джерело залучення інвестицій є основним для не акціонерних підприємств. Через цей механізм залучається основна маса іноземних інвестицій (механізм спільного підприємництва).

Так динаміку питомої ваги джерел фінансування інвестиційної діяльності за 2001 – 2010 роки, в тому числі, й обсягу іноземних інвестицій наведено на рис. 3.

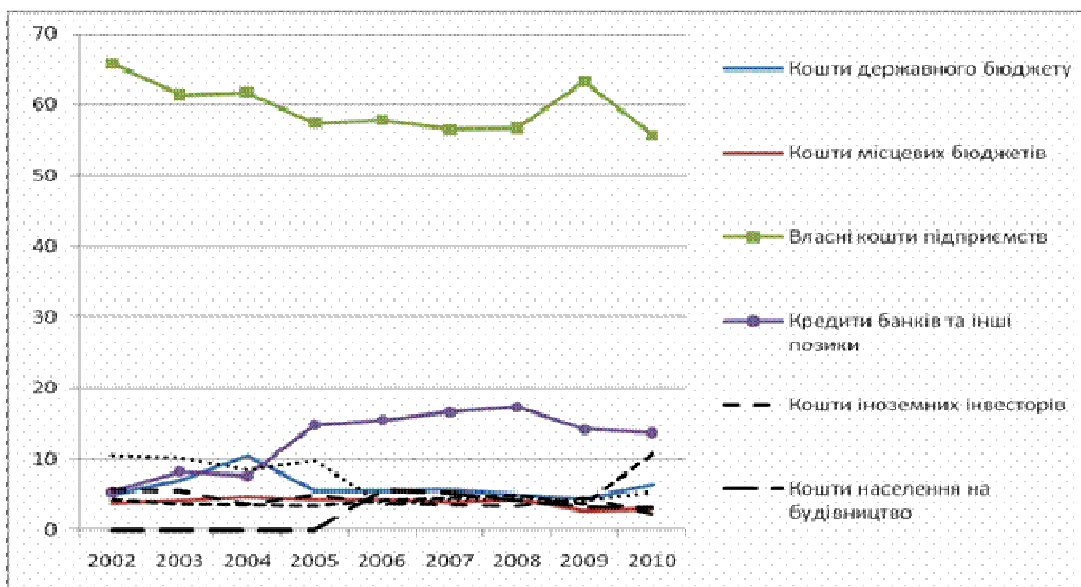

Рисунок 3 – Динаміка питомої ваги джерел фінансування інвестиційної діяльності

Окрім вище розглянутих джерел, можливо використовувати також наступні механізми інвестування [3,4]:

- використання для інвестування засобів від приватизації державного майна (через Фонд державного майна України);
- цільові державні кредити;
- податкові інвестиційні кредити;
- кредити Всесвітнього банку, гранти і інші.

Дані механізми слід виділити в окрему групу з тих міркувань, що вони мають свої специфічні особливості, іншу природу, а саме: безпосереднє міждержавне, державне або на місцевому рівні регулювання розвитку пріоритетних напрямів в економіці країни, галузі, регіону. Таким чином, розглянуті основні механізми інвестування, які можуть бути задіяні конкретним господарюючим суб'єктом для реалізації існуючих ринкових можливостей інноваційного розвитку.

Для інвестування реальних проектів може бути задіяний один або декілька з перерахованих механізмів (багатоканальне інвестування). В будь-якому разі необхідно оптимізувати склад джерел інвестицій і відповідно механізмів інвестування інноваційного розвитку конкретних підприємств в існуючих зовнішніх умовах. Кожен з розглянутих механізмів має свої особливості, свої позитивні і негативні сторони, свої сфери застосування.

Тому пошук джерел фінансування інвестицій, їх порівняльна оцінка і оптимізація структури, а також вибір конкретних механізмів інвестування відіграють одну з вирішальних ролей в забезпеченні успіху проектів інноваційного розвитку.

Для вибору джерел формування інвестиційних ресурсів і механізмів інвестування, найбільш прийнятних, з точки зору конкретного господарюючого суб'єкта, в ситуації, що склалася, з врахуванням можливих напрямів її розвитку, використання наступних критеріїв:

- достатність обсягів інвестицій для пошуку і реалізації конкретних варіантів інноваційного розвитку суб'єктів господарської діяльності;

– максимальна, з ряду альтернатив, результативність інвестування, з точки зору інвестора і одержувача інвестицій;

– мінімальний ризик.

Конкретні величини необхідних і достатніх обсягів інвестування визначають, використовуючи відповідні методичні підходи.

Оскільки практично неможлива ситуація, аби якийсь варіант володів одночасно і максимальною результативністю і мінімальним ризиком (у економіці вважається правилом, що результативніші варіанти є більш ризиковими), то необхідно приймати компромісні рішення, вибираючи варіанти, що володіють прийнятними значеннями ризиків і результативності.

Існує ряд проблем вибору оптимальних варіантів формування структури інвестиційних ресурсів і оцінки можливої їх результативності, а також ризиків, що їх супроводжують [5]. Проблеми ці викликані тим, що ефективність кожного з розглянутих механізмів інвестування залежить від економічної ситуації, в якій він реалізується, а також від специфіки конкретного господарюючого суб'єкта. Природно, джерела формування інвестиційних ресурсів, ефективні в одних умовах можуть стати неприйнятними при зміні цих умов, тобто, існує ризик недоотримання інвестиційних ресурсів в необхідних обсягах (разом з ризиком зниження ефективності проектів, що інвестуються).

Для зниження даних ризиків може бути використане змішане або багатоканальне інвестування, коли задіяні одночасно декілька механізмів і джерел інвестування (диверсифікація джерел фінансування інвестицій), тому необхідно правильно розрахувати їх пропорції в загальній сумі необхідних інвестицій, зважаючи на виконаний вище аналіз.

Отримані результати можуть бути використані для управління процесами інноваційного розвитку ринкових можливостей, в тому числі і для управління формуванням оптимальної структури інвестиційних ресурсів в реалізації різних варіантів інноваційного розвитку суб'єктів господарської діяльності.

Запропоновані варіанти інвестування інноваційного розвитку підприємства можливо стануть в пригоді, на мою думку, в процесі організації бізнесу, управлінні та оперативності прийняття певних управлінських рішень, ознайомившись з досвідом роботи в цій галузі МНПК «ВЕСТА».

Література

1. Бригхем Ю. Финансовый менеджмент / Ю. Бригхем, Л. Гапенски ; пер. с англ. / под ред. В. В. Ковалёва. – СПб. : Экономическая школа. – 1997. – С. 409.
2. Бонк И. А. Стратегия и тактика управления финансами / И. А. Бонк. – К., 1996. – 241 с.
3. Ванькович Д. Інвестиційний клімат в Україні та шляхи його поліпшення: економіко-правовий аспект // Економіст : журнал. – 2007. – № 4 – С. 79-81.
4. Ватаманюк З. Г. Розвиток інституційного інвестування в Україні / З. Г. Ватаманюк, Т. М. Кушнір // Фінанси України : журнал. – 2007. – № 3. – С. 124-131.
5. Крейнина М. Н. Финансовый менеджмент / М. Н. Крейнина. – М. : ДИС. – 320 с.
6. Уильям Ф. Инвестиции / Шарп, Дж. Александер Гордон, В. Джеффри Бэйли : пер. с англ. – М. : ИНФРА-М, 2006. – XII.
7. Податкового кодексу України. – Прийнятий 02.12.2010 р., № 2755-VI.